

سینماگران همیشه همراه انقلاب بودند



مهدی فخم‌زاده را خیلی‌ها می‌شناسند. گاهی او را در فیلم‌هایی مذهبی مانند «مختارنامه»، «تنهاترین سردار» یا «ولایت عشق» دیده‌ایم، گاه هم در فیلم‌هایی با مضمون اجتماعی.

گفت‌وگو با کارگردان فیلم تشریفات

سینماگران همیشه همراه انقلاب بودند

جام جم آنلاین: مهدی فخم‌زاده را خیلی‌ها می‌شناسند. گاهی او را در فیلم‌هایی مذهبی مانند «مختارنامه»؛ یا «تنهاترین سردار»؛ یا «ولایت عشق»؛ دیده‌ایم، گاه هم در فیلم‌هایی با مضمون اجتماعی. گاه در مقام کارگردان، گاهی هم نویسنده یا بازیگر. البته او از معدود کارگردانانی است که در اغلب فیلم‌هایش بازی هم می‌کند.

اگر از نسل اول و دوم انقلاب درباره این کارگردان سوال کنیم، بیش از هر چیز به یاد فیلمی با نام «تشریفات» می‌افتند و او را بیشتر، با نام «توحید» می‌شناسند.

این فیلم یکی از ماندگارترین فیلم‌های دوره اول انقلاب اسلامی است و هنوز هم وقتی از رسانه ملی پخش می‌شود، بسیاری به تماشای آن می‌نشینند.

فخم‌زاده خودش هم می‌گوید هر از گاهی به تماشای «تشریفات» می‌نشیند و از روزگاری یاد می‌کند که کسی با ساخت این فیلم موافق نبود و... با او به گفت‌وگو نشستیم تا برایمان از نقش سینماگران در دوران انقلاب اسلامی بگویند و از این‌که سینماگران هرگز به انقلاب اسلامی بی‌مهری نکرده‌اند و همیشه با آن همراه بوده‌اند.

فعالیت خود را در عرصه سینما از چه زمانی آغاز کردید؟

من هم مانند بسیاری از سینماگران، فعالیت خود را از تئاتر آغاز کردم و پس از آن، وارد این عرصه شدم. سال 1351 با بازی در فیلمی از مرحوم رضا میرلوحی وارد عرصه بازیگری شدم و کم‌کم فیلمسازی را نیز تجربه کردم. چند فیلم قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ساختم و پس از آن هم به فعالیت خود ادامه دادم.

اولین فیلمی که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ساختید، چه بود؟

سال 1358 فیلمی با عنوان «میراث من جنون» را ساختم که نگاهی انتقادی به بیماران روانی و بزهکاری اجتماعی داشت.

آیا در این دوره فیلمی که مرتبط با انقلاب اسلامی باشد، هم ساختید؟

بله. بعد از «میراث من جنون»؛ دیگر فیلمی نساختم تا سال 1362 که «تشریفات» را جلوی دوربین بردم. البته هنوز هم اغلب مردم این فیلم را با نام «توحید» می‌شناسند. در این فیلم، نیروهای ساواک سعی می‌کنند یک دزد را که شباهت زیادی به یکی از مبارزان دارد، جایی او بگذارند و وجه‌اش را خراب کنند. اما طی اتفاقاتی که رخ می‌دهد، همان دزد، کم‌کم متحول می‌شود و تبدیل به مبارزی دیگر می‌شود و در پایان مجبور می‌شوند او را اعدام کنند.

این فیلم هنوز هم در ایام دهه فجر پخش می‌شود، شما هم به تماشای آن می‌نشینید؟

بله. گاهی به یاد آن روزها این فیلم را تماشا می‌کنم.

پس، از این فیلم خاطره دارید.

خاطره که نه... خیلی از آن روزها گذشته و خاطره خاصی در ذهنم نیست، اما به یاد دارم که بسیاری از افراد با ساخت این فیلم مخالف بودند، حتی مسوولان وزارت ارشاد هم جزو این گروه بودند و می‌گفتند مردم با آن ارتباط برقرار نخواهند کرد. البته خودمان هم خیلی تردید داشتیم که این فیلم بتواند نظر مردم را جلب کند، اما وقتی پخش شد، با استقبال خوبی مواجه شد و خیلی‌ها هنوز

آن را به یاد دارند. اخیراً هم یکی دوبار صحبت‌هایی درباره بازسازی این فیلم شده است، اما من با این کار مخالفت کرده‌ام.

چرا مخالف بازسازی این فیلم هستید؟

بازسازی فیلم ریسک است، چون معلوم نیست چه اتفاقی برای آن بیفتد. ممکن است تبدیل به اثری بهتر شود و شاید هم این اتفاق نیفتد. مردم با #171 تشریفات؛ یا همان #171؛ توحید؛ خودشان بخوبی ارتباط برقرار کرده‌اند. این کار ممکن است به فیلم لطمه بزند، به همین خاطر حاضر نیستم چنین ریسکی کنم.

بگذارید کمی درباره فیلمسازی در دوران انقلاب صحبت کنیم. پس از پیروزی انقلاب اسلامی چه اتفاقاتی در سینمای ایران رخ داده است؟

در آن زمان، بیشتر تهیه‌کنندگان سینمایی از ایران رفته بودند. من، کامران قدکچیان، علیرضا داوودنژاد، مرحوم رضا میرلوحی و چند نفر دیگر یک تعاونی تشکیل داده بودیم و با هم مشغول تهیه‌کنندگی بودیم. اما اغلب فیلمسازان آن دوران بشدت از جریان‌های سیاسی روز تاثیر می‌گرفتند و سراغ ساخت فیلم‌هایی با مضمون ساواک‌کشی می‌رفتند. فیلم‌هایی مثل سرباز اسلام، فریاد مجاهد، کرکس‌ها می‌میرند، از فریاد تا ترور و... که اتفاقاً اغلب آنها با مفهوم فیلم انقلابی منطبق نبودند، محصول همین دوره هستند. آن وقت‌ها مدام به خودم می‌گفتم نمی‌دانم فیلم انقلابی چیست؟ ولی قاعدتاً این فیلم‌ها نباید فیلم انقلابی باشند! در این شرایط هنوز خط مشی فرهنگی انقلاب مشخص نشده بود.

سینمای انقلاب از چه زمانی سر و سامان گرفت و تعریف روشنی پیدا کرد؟

این برداشت‌های غلط از سینما ادامه داشت تا سال 62 که بنیاد فارابی و برخی بنیادهای سینمایی دیگر شکل گرفتند و با تعریف خط مشی فرهنگی انقلاب، سینما به روند درست فیلمسازی نزدیک شد و فیلمسازان جوان انقلابی به میان آمدند و آثار خوبی خلق کردند.

پس فیلمسازی انقلاب اسلامی با حضور این کارگردانان جوان وارد مرحله جدیدی شد؟

بله. افرادی مانند رسول ملاقلی‌پور، ابراهیم حاتمی‌کیا و بهروز افخمی وارد عرصه فیلمسازی شدند و جریان تازه‌ای را در فیلمسازی کشور آغاز کردند. می‌توان گفت این افراد به سینمای انقلاب شکل دادند و تبیین آن نقش موثری داشتند. البته این افراد در شرایط جنگ تحمیلی هم فیلم‌های بسیار خوبی ساختند.

بعد از ساخت #171؛ تشریفات؛ فیلمی با موضوع انقلاب یا جنگ تحمیلی ساختید یا خیر؟

اوایل دوران جنگ تحمیلی هم فیلمی با عنوان #171؛ فرار؛ ساختم و در آن بازی کردم. اما فعالیت دیگری در سینمای انقلاب و جنگ تحمیلی نداشتم، چون در فیلمسازی بیشتر به دنبال دغدغه‌های اجتماعی بودم و وقتی که دیدم نسل جوان انقلاب تبدیل به فیلمسازهای خوبی شده‌اند، ترجیح دادم این عرصه را به آنها واگذار کنم و سراغ دغدغه‌های خودم بروم. به همین علت هم ترجیح می‌دهم درباره روند سینمای انقلاب از این مرحله به بعد نظری ندهم و این کار را به صاحب‌نظران و فعالان این عرصه بسپارم.

با فاصله کمی از پیروزی انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی شروع می‌شود. آیا می‌توان گفت فرصت کافی برای پرداختن به سینمای انقلاب اسلامی نداشته‌ایم؟

وقتی جنگ تحمیلی آغاز شد، سینما هم توجه بسیاری به آن نشان داد. سینماگران احساس مسوولیت کرده و باید مردم را برای دفاع از کشور بسیج می‌کردند. اما نمی‌توان گفت که سینماگران به موضوع انقلاب اسلامی چنان که باید، نپرداخته‌اند؛ چون در این عرصه هم فیلم‌های زیادی ساخته شده است و همین موضوع گواهی است بر این مدعا. در مجموع، اعتقاد دارم که سینماگران هرگز به موضوع انقلاب اسلامی بی‌مهری نکرده‌اند و با آن همگام و همراه بوده‌اند.

زینت مرتضائی‌فرد - گروه فرهنگ و هنر